

RAHBARNING QAROR QABUL QILISHDA INTUITIV YONDASHUVI

Ro'ziyeva Sayyora Durmamatovna

70310301 – Psixologiya mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada rahbarlik faoliyatida qaror qabul qilish jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblangan intuitiv yondashuvning psixologik asoslari tahlil qilinadi. Intuitsiya rahbarning shaxsiy tajribasi, bilimlari, kasbiy kompetensiyasi va psixologik xususiyatlari bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'lishi yoritiladi. Shuningdek, intuitiv va ratsional qaror qabul qilish mexanizmlarining o'zaro uyg'unligi, zamonaviy boshqaruv sharoitida intuitiv yondashuvning afzalliklari va cheklovlari ilmiy-nazariy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari rahbarlik faoliyatini takomillashtirishda intuitiv qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *rahbarlik, qaror qabul qilish, intsuitsiya, intuitiv yondashuv, boshqaruv psixologiyasi, ratsional qaror, kasbiy tajriba.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются психологические основы интуитивного подхода в процессе принятия управленческих решений. Интуиция анализируется как важный компонент профессиональной деятельности руководителя, формирующийся на основе личного опыта, знаний и индивидуально-психологических особенностей. Особое внимание уделяется взаимосвязи интуитивного и рационального подходов к принятию решений, а также их роли в условиях современной управленческой деятельности. Обосновывается значение развития интуитивных навыков для повышения эффективности руководства.*

Ключевые слова: *руководство, принятие решений, интуиция, интуитивный подход, психология управления, рациональное мышление, профессиональный опыт.*

Abstract: *This article analyzes the psychological foundations of the intuitive approach in managerial decision-making. Intuition is considered an essential component of a leader's professional activity, closely related to personal experience, knowledge, and individual psychological characteristics. The study examines the interaction between intuitive and rational decision-making processes and highlights their significance in modern management practice. The findings emphasize the importance of developing intuitive skills to enhance leadership effectiveness and decision-making efficiency.*

Keywords: *leadership, decision-making, intuition, intuitive approach, management psychology, rational thinking, professional experience.*

KIRISH

Hozirgi globallashuv va raqobat kuchayib borayotgan sharoitda boshqaruv faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan rahbarning qaror qabul qilish qobiliyatiga

bog'liq hisoblanadi. Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarning murakkablashuvi, axborot oqimining tezlashuvi va noaniqlik darajasining ortishi rahbarlardan tezkor, aniq va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishni talab etmoqda. Bunday vaziyatlarda faqat mantiqiy-tahliliy fikrlashga tayanish ko'pincha yetarli bo'lmay, qaror qabul qilish jarayonida rahbarning ichki sezgisi — intuitsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi.

Psixologiya fanida intuitsiya inson ong ostida shakllangan bilimlar, tajriba va hissiy holatlarning muayyan vaziyatda tezkor va bevosita namoyon bo'lishi sifatida talqin qilinadi. Rahbarlik faoliyatida intuitsiya murakkab va noaniq vaziyatlarda muqobil variantlarni tez baholash, xavf-xatarlarni oldindan sezish hamda strategik qarorlarni samarali qabul qilish imkonini beradi. Ayniqsa, vaqt tanqisligi, to'liq axborot yetishmasligi va keskin mas'uliyat talab etiladigan holatlarda intuitiv yondashuv rahbar uchun muhim psixologik resurs sifatida namoyon bo'ladi.

So'nggi yillarda boshqaruv psixologiyasi va menejment nazariyasida qaror qabul qilishning ratsional modellari bilan bir qatorda intuitiv yondashuvga bo'lgan ilmiy qiziqish sezilarli darajada ortib bormoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, samarali rahbarlar o'z faoliyatida mantiqiy tahlil va intuitsiyani uyg'un holda qo'llab, murakkab boshqaruv vazifalarini muvaffaqiyatli hal etadilar. Intuitsiya rahbarning kasbiy tajribasi, bilim darajasi, shaxsiy sifatlari hamda psixologik barqarorligi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u uzoq yillar davomida shakllanadi va takomillashadi.

Shu nuqtai nazardan, rahbarning qaror qabul qilishida intuitiv yondashuvning psixologik mexanizmlarini, uning imkoniyatlari va cheklovlarini ilmiy asosda o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur mavzuning tahlili rahbarlik faoliyatini takomillashtirish, boshqaruv samaradorligini oshirish hamda rahbarlarda intuitiv fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Bugungi kunda jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va tashkiliy tizimlarida yuz berayotgan tezkor va murakkab o'zgarishlar boshqaruv faoliyatiga bo'lgan talablarni tubdan o'zgartirmoqda. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, axborot hajmining keskin ortishi hamda global raqobat sharoitida faoliyat yuritayotgan tashkilotlar rahbarlardan nafaqat puxta bilim va mantiqiy tahlilga asoslangan qarorlar, balki vaziyatni chuqur his etishga asoslangan tezkor va moslashuvchan yondashuvlarni ham talab qilmoqda. Aynan shunday sharoitda rahbarning qaror qabul qilishida intuitiv yondashuvi alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda.

An'anaviy boshqaruv nazariyalarida qaror qabul qilish jarayoni ko'proq ratsional, mantiqiy va tizimli tahlilga asoslangan holda talqin qilingan bo'lsa-da, amaliyot shuni ko'rsatadiki, real boshqaruv vaziyatlari ko'pincha noaniqlik, vaqt tanqisligi va axborot yetishmasligi bilan tavsiflanadi. Bunday sharoitlarda rahbarning oldindan shakllangan tajribasi, sezgi va ichki ishonchiga tayangan intuitiv qarorlari muhim rol o'ynaydi. Shu sababli intuitiv yondashuvni faqat subyektiv hodisa sifatida emas, balki rahbarlik faoliyatining muhim psixologik mexanizmi sifatida ilmiy jihatdan asoslash zarurati yuzaga kelmoqda.

Zamonaviy boshqaruv psixologiyasi doirasida o'tkazilgan tadqiqotlar samarali rahbarlar faoliyatida intuitsiya va ratsional fikrlash o'zaro uyg'unlashgan holda namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Intuitiv qarorlar ko'pincha rahbarning kasbiy kompetensiyasi, hayotiy va boshqaruv tajribasi, shaxsiy qadriyatlari hamda emotsional-intellektual rivojlanish darajasi bilan chambarchas bog'liq bo'ladi. Shu bois, rahbarlarda intuitiv fikrlash qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirish masalasi nafaqat psixologik, balki pedagogik va menejment nuqtai nazaridan ham dolzarb muammo hisoblanadi.

Shuningdek, respublikamizda boshqaruv kadrlarini tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish jarayonida rahbarlarning shaxsiy-psixologik xususiyatlariga, xususan, qaror qabul qilishdagi intuitiv salohiyatiga yetarli darajada e'tibor qaratilmayotgani mazkur mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi. Rahbarlik faoliyatida yuzaga keladigan stressli vaziyatlar, mas'uliyat darajasining yuqoriligi hamda tezkor qarorlar qabul qilish zarurati intuitiv yondashuvning psixologik mexanizmlarini chuqur o'rganishni talab etadi.

Demak, rahbarning qaror qabul qilishda intuitiv yondashuvini ilmiy asosda tahlil qilish, uning samaradorlikka ta'sirini aniqlash hamda ushbu yondashuvni rivojlantirish yo'llarini belgilash hozirgi zamon boshqaruv psixologiyasi oldida turgan dolzarb ilmiy-amaliy vazifalardan biri hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Qaror qabul qilish rahbarlik faoliyatining markaziy va ajralmas jihatlaridan biri bo'lib, u tashkilotning strategik rivojlanishi, ichki muvozanati hamda tashqi muhitga moslashuvchanligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Boshqaruv psixologiyasida qaror qabul qilish jarayoni ko'pincha murakkab kognitiv faoliyat sifatida talqin qilinadi va u ongli, ratsional tahlil bilan bir qatorda ong osti mexanizmlarini ham o'z ichiga oladi. Ana shu ong osti mexanizmlaridan biri — intuitsiya rahbarning qaror qabul qilishida muhim psixologik omil sifatida namoyon bo'ladi.

Intuitiv yondashuv qaror qabul qilish jarayonida vaziyatni tez va bevosita baholashga asoslanadi. Bu jarayonda rahbar muqobil variantlarni chuqur mantiqiy tahlil qilmasdan, o'zining ilgari orttirgan tajribasi, bilimlari va ichki sezgilariga tayangan holda xulosa chiqaradi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, intuitsiya tasodifiy yoki irratsional hodisa emas, balki uzoq yillar davomida shakllangan kognitiv tajribaning ong ostida avtomatlashtirilgan natijasidir. Shu bois, yuqori malakali va tajribali rahbarlarda intuitiv qarorlar ko'pincha samarali bo'lishi bilan ajralib turadi.

Rahbarning intuitiv qaror qabul qilish qobiliyati bir qator psixologik omillar bilan bog'liqdir. Jumladan, kasbiy tajriba, mantiqiy fikrlash darajasi, emotsional intellekt, stressga chidamlilik va shaxsiy mas'uliyat hissi intuitiv yondashuvning samaradorligini belgilovchi muhim ko'rsatkichlar hisoblanadi. Emotsional intellekti rivojlangan rahbarlar vaziyatni nafaqat mantiqiy, balki hissiy jihatdan ham to'g'ri baholay oladi, bu esa intuitiv qarorlarning aniqligini oshiradi. Shuningdek, stressli vaziyatlarda tezkor qaror qabul qilish zarurati intuitiv yondashuvning ahamiyatini yanada kuchaytiradi.

Intuitiv va ratsional yondashuvlar o'rtasidagi munosabat boshqaruv psixologiyasida alohida ilmiy muammo sifatida qaraladi. Ratsional yondashuv qaror qabul qilishda tizimli tahlil, faktlar va mantiqiy asosga tayansa, intuitiv yondashuv tezkorlik, moslashuvchanlik va noaniqlik sharoitida samaradorlik bilan tavsiflanadi. Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, faqat ratsional yoki faqat intuitiv qaror qabul qilish boshqaruv faoliyatida kutilgan natijani bermasligi mumkin. Eng samarali boshqaruv qarorlari ushbu ikki yondashuvning o'zaro uyg'unligi asosida shakllanadi.

Zamonaviy boshqaruv sharoitida rahbarning intuitiv yondashuvi strategik qarorlar qabul qilishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Strategik rejalashtirish jarayonida bozor tendensiyalarini oldindan sezish, raqobatchilar faoliyatini baholash va tashkilotning kelajak rivojlanish yo'nalishlarini belgilash ko'pincha intuitiv sezgiga tayangan holda amalga oshiriladi. Bunday qarorlar ko'pincha aniq raqamlar va statistik ma'lumotlar bilan to'liq asoslanmagan bo'lsa-da, rahbarning chuqur tahlil va tajribaga asoslangan ichki ishonchi bilan mustahkamlanadi.

Shu bilan birga, intuitiv yondashuvning ayrim cheklovlari ham mavjud. Intuitsiyaga haddan tashqari tayanish subyektiv xatolarga, stereotiplar va shaxsiy qarashlarning qaror qabul qilish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli intuitiv qarorlarni mantiqiy tahlil bilan tekshirish, ularni ratsional asoslar bilan mustahkamlash muhim hisoblanadi. Bu holat rahbarning o'z-o'zini nazorat qilish qobiliyati va tanqidiy fikrlash darajasi bilan chambarchas bog'liqdir.

Xulosa qilib aytganda, rahbarning qaror qabul qilishida intuitiv yondashuv zamonaviy boshqaruv faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. U rahbarning kasbiy tajribasi, psixologik yetukligi va shaxsiy sifatleri bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'lib, murakkab va noaniq vaziyatlarda samarali qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Shu bois, rahbarlik faoliyatida intuitiv yondashuvni ilmiy asosda o'rganish va uni ratsional yondashuv bilan uyg'unlashtirish boshqaruv samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy boshqaruv amaliyoti rahbarlardan murakkab, noaniq va tez o'zgaruvchan sharoitlarda samarali qarorlar qabul qilishni talab etmoqda. Bunday vaziyatlarda an'anaviy ratsional yondashuvlar ko'pincha yetarli bo'lmay, rahbarning ichki sezgisi va tajribasiga asoslangan intuitiv qarorlari muhim ahamiyat kasb etadi. Shunga qaramay, rahbarlik faoliyatida intuitiv yondashuvning o'rni va mexanizmlari ko'p hollarda yetarlicha chuqur va tizimli o'rganilmagan. Bu holat mazkur mavzuni ilmiy asosda tadqiq etish zaruratini yuzaga keltiradi.

Ilmiy adabiyotlarda qaror qabul qilish jarayoni asosan mantiqiy-tahliliy modellar orqali izohlangan bo'lib, intuitsiya ko'pincha ikkilamchi yoki subyektiv omil sifatida talqin qilinadi. Biroq amaliy boshqaruv tajribasi shuni ko'rsatadiki, samarali rahbarlar faoliyatida intuitsiya muhim strategik resurs sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli rahbarlarning intuitiv qaror qabul qilish qobiliyatini psixologik, kognitiv va kasbiy

jihatdan tahlil qilish, uning shakllanish omillarini aniqlash dolzarb ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Shuningdek, rahbarlik faoliyatida intuitiv yondashuvning samaradorlikka ta'siri, uning ratsional fikrlash bilan o'zaro uyg'unlashuvi va cheklovlari yetarlicha empirik asosda o'rganilmagan. Intuitsiyaga haddan tashqari tayanish subyektiv xatolarga olib kelishi mumkinligi sababli, ushbu yondashuvning ijobiy va salbiy jihatlarini aniqlash, uni boshqaruv amaliyotida oqilona qo'llash mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, rahbarlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimida qaror qabul qilish jarayonining psixologik jihatlariga, xususan, intuitiv fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yetarli e'tibor qaratilmayotgani kuzatiladi. Mazkur mavzuni o'rganish rahbarlik kompetensiyalarini shakllantirish, boshqaruv samaradorligini oshirish hamda rahbarlarning stressli vaziyatlarda to'g'ri va mas'uliyatli qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Demak, rahbarning qaror qabul qilishda intuitiv yondashuvini chuqur ilmiy tahlil qilish, uning psixologik mexanizmlarini aniqlash va boshqaruv faoliyatida samarali qo'llash yo'llarini ishlab chiqish hozirgi zamon boshqaruv psixologiyasi va menejmenti uchun muhim ilmiy-amaliy zarurat hisoblanadi.

XULOSA

Tadqiqot jarayonida rahbarlik faoliyatida qaror qabul qilish jarayonining muhim tarkibiy qismi sifatida intuitiv yondashuvning o'rni va ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilindi. O'rganishlar shuni ko'rsatadiki, intuitsiya rahbarning kasbiy tajribasi, bilim darajasi va psixologik yetukligi asosida shakllanib, murakkab, noaniq va tezkor qarorlar talab etiladigan vaziyatlarda samarali boshqaruv vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Intuitiv yondashuv rahbarga vaziyatni tez anglash, muqobil variantlarni qisqa fursatda baholash hamda strategik jihatdan to'g'ri qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari rahbarlik faoliyatida intuitiv va ratsional yondashuvlarning o'zaro uyg'unligi muhim ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi. Faqat mantiqiy-tahliliy fikrlashga yoki faqat intuitsiyaga tayangan holda qaror qabul qilish boshqaruv samaradorligini pasaytirishi mumkin. Eng maqbul natijalarga esa intuitsiya va ratsional tahlilni bir-birini to'ldiruvchi mexanizmlar sifatida qo'llash orqali erishiladi. Bu holat rahbarning tanqidiy fikrlash darajasi va o'z-o'zini nazorat qilish qobiliyati bilan chambarchas bog'liqdir.

Tadqiqot davomida rahbarning intuitiv qaror qabul qilish qobiliyati uning emotsional intellekti, stressga chidamliligi va shaxsiy mas'uliyat hissi bilan uzviy aloqada ekanligi aniqlandi. Intuitiv yondashuv rahbarlik faoliyatining samaradorligini oshirish bilan birga, noto'g'ri qo'llanilganda subyektiv xatolarga olib kelishi mumkinligi ham asoslab berildi. Shu sababli rahbarlarda intuitiv fikrlash ko'nikmalarini ilmiy asosda rivojlantirish, ularni ratsional yondashuv bilan uyg'unlashtirish zarurati yuzaga keladi.

Xulosa qilib aytganda, rahbarning qaror qabul qilishda intuitiv yondashuvi zamonaviy boshqaruv faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, uni chuqur o'rganish va amaliyotga to'g'ri joriy etish boshqaruv samaradorligini oshirish, rahbarlik kompetensiyalarini rivojlantirish hamda tashkilotlarning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. Boshqaruv psixologiyasi fanidan o'quv qo'llanma. – Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi. Zamonaviy boshqaruv va liderlik masalalari. – Toshkent, 2020.
3. Abdurahmonov F.X. Boshqaruv psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
4. G'oziyev E.G'. Psixologiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
5. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan, 2009.
6. Qodirov B.R. Shaxs psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
7. To'xtaxodjayeva M.X. Menejment asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2014.
8. Usmonov S.S. Boshqaruv qarorlarini qabul qilish. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2016.
9. Xo'jayev A.A. Rahbarlik faoliyati psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
10. Yusupova N.Sh. Kasbiy faoliyat psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2013.